

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์โดยการศึกษา กับครู-อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 97 คน ที่ได้รับและไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ในงานวิจัยของนางสาวบุญชอบ ศราษพันธ์ และนายจรินทร์ กองศรี มหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา 2535 ผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยมีภูมิภาคและเพศเป็นตัวแบ่งชั้น ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 26 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ในวันที่ 18 มกราคม ถึงวันที่ 6 มีนาคม 2536 และเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา เป็นผู้ที่เคยได้รับและไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์มาแล้ว ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจึงต้องประสบกับปัญหา คือ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 ราย ที่ไม่ยินยอมให้สัมภาษณ์ในตอนแรก ผู้วิจัยต้องใช้ความพยายาม ในการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และความสำคัญของข้อมูลที่จะได้จากการสัมภาษณ์ให้ทราบจึงยินยอมให้ข้อมูล ส่วนกลุ่มตัวอย่างรายอื่น ๆ ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี เพราะนอกจากนี้ผู้วิจัยจะเป็นครูเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างแล้ว ยังมีความเห็นใจที่ผู้วิจัยเดินทางมาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พร้อมทั้งหาค่าความถี่ และร้อยละ ของปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ โดยจำแนกตามปัจจัย 3 ด้าน คือ ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม ปัจจัยเกี่ยวกับตัวแบบสอบถามและปัจจัยเกี่ยวกับกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มผู้ที่ไม่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-35 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี โดยปกติปฏิบัติหน้าที่สอน และนอกเหนือจากนั้นยังมีหน้าที่พิเศษอื่น ๆ และจากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ พบว่า

1. ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ได้แก่ การที่ผู้ตอบไม่มีเวลาว่าง (ร้อยละ 80.76) การลืม (ร้อยละ 73.08) และเนื้อหาที่ถามในแบบสอบถามที่ผู้ตอบไม่มีความรู้ ไม่น่าสนใจ หรือมีผลกระทบต่อผู้ตอบ เป็นปัจจัยที่มีผลมากที่สุดต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถาม รองลงมาคือ การให้ผู้ตอบลงชื่อในแบบสอบถาม (ร้อยละ 80.77) และรูปแบบของการกำหนดวันส่งกลับ (การระบุข้อความว่า โปรดส่งคืนโดยเร็วที่สุด ร้อยละ 61.54 และการระบุจำนวนวันในการส่งกลับ ร้อยละ 57.69) และปัจจัยที่มีผลน้อยที่สุด คือ คำขึ้นต้นจดหมายนำ (แบบไม่เจาะจงตัวผู้ตอบ ร้อยละ 26.92 แบบเจาะจงตัวผู้ตอบ ร้อยละ 11.54)

2. ปัจจัยเกี่ยวกับตัวแบบสอบถาม ที่มีผลมากที่สุดต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ได้แก่ รูปแบบของการตอบแบบปลายเปิด (ร้อยละ 96.15) รองลงมาคือ ความยาวของแบบสอบถาม (ร้อยละ 76.92) สีของกระดาษที่ใช้พิมพ์แบบสอบถาม (ร้อยละ 57.69) และปัจจัยที่มีผลน้อยที่สุด คือ การวางรูปแบบ (ไม่มีการจัดหน้า ร้อยละ 26.92 มีการจัดหน้า ร้อยละ 23.08)

3. ปัจจัยเกี่ยวกับกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม ต่างก็เป็นปัจจัยที่มีผลเพียงเล็กน้อยต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ไม่ว่าจะเป็น รูปแบบของการส่ง (ร้อยละ 34.62) สถานที่รับแบบสอบถาม (ร้อยละ 34.62) การเตือน (ร้อยละ 19.23) การติดตาม (ร้อยละ 15.38) วิธีการส่ง (ร้อยละ 11.45) หรือการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า (ร้อยละ 3.85)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถาม เนื่องจากมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติมาก ทำให้ไม่มีเวลาว่าง (ร้อยละ 80.76) หรือการลืม (ร้อยละ 73.08) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็น เพราะ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นครู ที่นอกจากต้องปฏิบัติหน้าที่สอนแล้ว ยังมี หน้าที่อื่น ๆ อีก เช่น การเป็นครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว ครูบรรณารักษ์ ครูวัดผล ครูการเงิน จึงทำให้ผู้ที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ ไม่มีเวลาว่างพอที่จะตอบแบบสอบถามได้ และเนื่อง จากการมีภารกิจมากนั่นเอง จึงส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้ลืมตอบหรือบางครั้งก็ลืมส่งแบบสอบถามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิจิตรา ประสาทเวชกุล(2523) สุชีรา ภัทรายุทธวรรตน์(2531) และสุวรรณ มีทองคำ(2534) ที่พบว่า เหตุผลที่ทำให้ผู้ตอบไม่ตอบกลับแบบสอบถาม เนื่องจากการไม่มีเวลาว่าง ส่งแบบสอบถามมาในช่วงที่มีภารกิจมาก หรือลืม เป็นต้น และสำหรับผู้ที่ ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ ถ้าหากใช้การสัมภาษณ์แทนแบบสอบถาม จะช่วยให้มีความพร้อม และยินดีที่จะให้ข้อมูล เพราะการที่ผู้วิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและการได้พบปะพูดคุยกัน ทำให้ผู้ที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ มีความเห็นอกเห็นใจ และเห็นถึงความตั้งใจจริงของผู้วิจัย นอกจากนี้ยังสามารถจัดช่วงเวลาที่เหมาะสมในการให้ข้อมูลได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีผลมากที่สุดต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ คือข้อมูลที่ถามในแบบสอบถาม (ร้อยละ 96.15) โดยถ้าข้อมูลที่ถามเป็นเรื่องที่ผู้ตอบ ไม่มีความรู้ ไม่น่าสนใจ มีผลกระทบต่อผู้ตอบ จะทำให้ผู้ตอบ ไม่ตอบกลับแบบสอบถาม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นครู ซึ่งทำหน้าที่ให้ความรู้ หรือสอนในสิ่งถูกต้องแก่นักเรียน ดังนั้นถ้าตนเองจะตอบแบบสอบถามก็ต้องการที่จะตอบในเรื่องที่มีความรู้ สามารถตอบมีความมั่นใจในการให้ข้อมูล ทั้งในแง่ของความถูกต้อง และความปลอดภัยต่อตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชีรา ภัทรายุทธวรรตน์ (2531) ที่พบว่า การไม่ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องมาจากการถามในเรื่องที่ผู้ตอบไม่มีความรู้จะตอบ และยังสอดคล้องกับ Herberlien Baumgartner (1976) ที่พบว่าแบบสอบถาม ที่มีเนื้อหาที่น่าสนใจ มีอัตราการตอบกลับสูง ถึงร้อยละ 77 ในขณะที่แบบสอบถามที่มีเนื้อหาไม่น่าสนใจ มีอัตราการตอบกลับเพียงร้อยละ 42

การให้ผู้ตอบลงชื่อในแบบสอบถาม มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ รองลงมา (ร้อยละ 80.77) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากการให้ผู้ตอบลงชื่อในแบบสอบถาม ทำให้ผู้ตอบไม่มั่นใจ ในความปลอดภัย และความมั่นคงของตนเอง เกรงว่าการตอบแบบสอบถามจะมีผลกระทบต่อหน้าที่การงาน และด้านส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ เป็นผู้ที่ไม่มีเวลาว่างอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าจะให้ตอบแบบสอบถามที่ตนเองไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตนเอง ย่อมเป็นไปได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิตรา วุฒษากร (2536) ที่พบว่า การให้ผู้ตอบลงชื่อในแบบสอบถาม จะทำให้ผู้ตอบไม่ต้องการตอบแบบสอบถามกลับ และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ในปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยก็ไม่ได้ให้ผู้ตอบลงชื่อในแบบสอบถาม ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมแล้ว

ส่วนรูปแบบการกำหนดวันส่งกลับ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เช่นเดียวกัน (การระบุข้อความว่า โปรดส่งคืนโดยเร็วที่สุด ร้อยละ 61.54 การระบุจำนวนวันในการส่งกลับ ร้อยละ 57.69) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ เป็นผู้ที่มีการทำงาน ทั้งงานสอนและงานพิเศษอื่น ทำให้ไม่มีเวลาว่างดังนั้นเมื่อได้รับแบบสอบถามที่มีการระบุวันส่งกลับ ไม่ว่าจะในแง่ของการระบุจำนวนวันในการส่งกลับ หรือการระบุข้อความว่าโปรดส่งคืนโดยเร็วที่สุด จะทำให้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้มีความรู้สึกไม่พอใจ เพราะตนเองไม่มีเวลาว่างอยู่แล้ว ผู้วิจัยยังมาเร่งรัดให้ส่งแบบสอบถามกลับอีก โดยเฉพาะการระบุข้อความว่า โปรดส่งคืนโดยเร็วที่สุด กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้กล่าวว่า เป็นคำพูดที่ไม่เหมาะสม เพราะให้ความหมายในเชิงบังคับผู้ตอบ และการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์เท่าที่ผ่านมา โดยส่วนใหญ่ผู้วิจัยจะใช้การระบุจำนวนวันในการส่งกลับ เช่น "โปรดส่งคืน ภายใน 3 วัน" "โปรดส่งคืน ภายใน 5 วัน" กับการระบุข้อความว่า "โปรดส่งคืนโดยเร็วที่สุด" ซึ่งการระบุจำนวนวันในการส่งกลับนั้น กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะว่า ควรเปลี่ยนเป็นการระบุวันที่แน่นอนแทน ส่วนการระบุข้อความนั้น ควรเปลี่ยนเป็นการใช้คำพูดที่เหมาะสมกว่านี้ เช่น "ถ้ากรุณาตอบแบบสอบถามแล้ว โปรดส่งคืนผู้วิจัยโดยเร็วด้วยค่ะ"

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับตัวแบบสอบถาม ที่มีผลมากที่สุดต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ คือ รูปแบบของการตอบ โดยเฉพาะการตอบแบบปลายเปิด ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ เป็นผู้ที่ไม่มีเวลาว่าง ดังนั้นย่อมไม่ต้องการที่จะตอบแบบสอบถามที่มีรูปแบบการตอบยุ่งยาก ต้องใช้เวลามากในการตอบ ซึ่งเป็นไปตามคำแนะนำของ Hoinville และ Jewell (Cohen and manion 1980: 85) ที่กล่าวว่า ในการทำให้มีอัตราการตอบคืนั้น แบบสอบถามจะต้องง่าย น่าสนใจ มีคำแนะนำที่ชัดเจน ประกอบกับคนไทย เป็นคนที่มีนิสัยชอบความสะดวกสบาย (สุพิตรา สุภาพ 2520: 14) ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลของกลุ่มตัวอย่างที่ว่า "ถ้าเป็นคำถามแบบปลายเปิด จะทำให้ผู้ตอบไม่อยากตอบ เนื่องจากต้องใช้เวลามากในการคิดและการเขียน" และในการถามถึงรูปแบบของแบบสอบถามที่ผู้ตอบต้องการ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง (ร้อยละ 38.46) ที่ต้องการแบบสอบถามที่มีรูปแบบการตอบที่ง่าย เช่น กาเครื่องหมาย ลงรหัส หรือ แบบปลายปิด และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญชอบ ศรราชพันธ์ (2536) ที่พบว่า การตอบโดยกาเครื่องหมายซึ่งเป็นการตอบที่ง่าย สะดวก และรวดเร็ว สูงกว่าการตอบโดยการเขียนรหัสการตอบ อย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จิรดา วุฒิชยากร (2536) ที่พบว่า ถ้าเป็นรูปแบบการตอบที่ง่าย สะดวก และรวดเร็ว จะมีผู้ต้องการตอบแบบสอบถามถึง ร้อยละ 70 (จากตารางที่ 32 ในภาคผนวก)

ส่วนปัจจัยเกี่ยวกับตัวแบบสอบถามที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ รองลงมา คือ ความยาวของแบบสอบถาม ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามเหล่านี้ เป็นผู้ที่มีการปฏิบัติงาน ทำให้ไม่มีเวลาว่างในการตอบแบบสอบถาม โดยเฉพาะถ้าแบบสอบถามนั้นมีจำนวนหน้ามาก ๆ จะยิ่งทำให้ผู้ตอบเกิดความเบื่อหน่าย ในการตอบแบบสอบถามมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Best (Quoted in Kanuk and Berenson 1975:441) ที่ว่าแบบสอบถามที่ดีควรมีขนาดสั้นที่สุดเท่าที่สามารถครอบคลุมประเด็นที่สำคัญไว้ทั้งหมด แบบสอบถามที่ยาวมักจะถูกโยนลงตะกร้าไป และเช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Berdie (1973:279-280) ที่ทดลองใช้แบบสอบถามที่ยาว 1 หน้า 2 หน้า และ 4 หน้า โดยมีการควบคุมเนื้อหาของแบบสอบถามทั้งหมดให้มีโครงสร้างอย่างเดียวกัน ผลปรากฏว่า แบบสอบถามที่สั้นกว่า มีแนวโน้มที่จะมีอัตราการตอบกลับสูงกว่า และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

จิรดา วุฒษากร (2536) พบว่า แบบสอบถามที่มีจำนวนหน้าน้อย (ไม่เกิน 10 หน้า) จะมีผู้
ที่ต้องการตอบแบบสอบถาม ถึง ร้อยละ 66.7 (จากตารางที่ 32 ในภาคผนวก)

สำหรับปัจจัยอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ แม้ว่าจะมีผลน้อยต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถาม
ที่ส่งทางไปรษณีย์ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของผลการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องได้แบบ
สอบถามกลับคืนมามากที่สุด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ด้วย ไม่ว่าจะ
จะเป็นในเรื่องรูปลักษณะของแบบสอบถาม หรือกระบวนการส่งและจัดเก็บแบบสอบถาม ที่ประกอบ
ไปด้วย การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า การเตือน และการติดตาม และในการเก็บรวบรวมข้อมูล
ด้วยแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยยังต้องคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสม ในการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ตอบ
ด้วย เพราะถ้าส่งไปในช่วงที่ผู้ตอบมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติมาก จะทำให้ไม่มีเวลาในการตอบ
แบบสอบถาม หรืออาจจะทำให้ลืมแบบสอบถามนั้นได้

จะอย่างไรก็ตามการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์
นั้น ก็ยังนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมอยู่ เพราะนอกจากจะเป็นการประหยัดทั้ง งบประมาณ เวลา
และค่าใช้จ่ายแล้ว กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ ยังมีความคุ้นเคย มีความยินดี และมีความเอื้ออาทร
ในการตอบแบบสอบถามที่ได้รับ โดยจะเห็นได้จากอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ค่อนข้างสูง
แต่ผู้วิจัยเอง ก็พึงระลึกอยู่เสมอว่า ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามนั้น ข้อดีเป็นของ
ธรรมดาที่จะมีทั้งผู้ตอบและผู้ที่ไม่ตอบ ดังนั้นถ้าผู้วิจัยต้องการได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน ในการ
เก็บรวบรวมข้อมูล ควรใช้แบบสอบถามควบคู่ไปกับการใช้เทคนิคอื่น เช่นการสัมภาษณ์

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ที่ได้จาก
การศึกษาเหตุผลของผู้ที่ไม่ตอบกลับแบบสอบถามในครั้งนี้ พบว่า สอดคล้องกับเหตุผลที่ทำให้ผู้ตอบ
ไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ จากงานวิจัยของ วิจิตรา ประสาทเวทกุล (2523)
สุชีรา ภัทรายุทธวรรณ (2531) และสุวรรณ มีทองคำ (2534) ดังแสดงในตาราง ที่ 27

ตารางที่ 27 เปรียบเทียบเหตุผลที่ผู้ตอบ ไม่ตอบกลับแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์

เหตุผลที่ทำให้ผู้ตอบไม่ตอบกลับแบบสอบถาม			
งานวิจัยนี้	งานวิจัยของ สุชีรา	งานวิจัยของ สุวรรณ	งานวิจัยของ วิจิตรา
ไม่มีเวลา	ไม่มีเวลา	ไม่มีเวลา	ไม่มีเวลา
ไม่เชื่อถือผลการวิจัย	ไม่เชื่อถือผลการวิจัย	ไม่เชื่อเรื่องการวิจัย	-
การสื่อสารใน- โรงเรียนไม่ดี	การสื่อสารใน- โรงเรียนไม่ดี	-	การสื่อสารใน โรงเรียนไม่ดี
ลืม	-	-	ลืม
ถามเรื่องที่ไม่มี- ความรู้หรือไม่น่าสนใจ	ถามเรื่องที่ตอบไม่ได้	-	-
รูปแบบการตอบแบบ- ปลายเปิด	ถามคำถามปลายเปิด	-	-
ได้รับแบบสอบถาม- มากจนเบื่อ	ได้รับแบบสอบถาม- มากจนเบื่อ	-	-
คำถามในแบบสอบถาม- ถามไม่ชัดเจน			คำถามในแบบสอบถาม- ถามไม่ชัดเจน

จากตารางที่ 27 พบว่า กลุ่มตัวอย่างในแต่ละงานวิจัยมีความเห็นตรงกันว่า การไม่ตอบกลับแบบสอบถาม เนื่องมาจากการไม่มีเวลาว่าง ส่วนความไม่เชื่อถือในผลการวิจัยนั้น เป็นเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างเกือบทุกงานวิจัย (ยกเว้นในงานวิจัยของวิจิตรา ประสาทเวชกุล) มีความเห็นว่ามีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถาม และการสื่อสารในโรงเรียนไม่ดี ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่กลุ่มตัวอย่าง เกือบทุกงานวิจัย (ยกเว้นในงานวิจัยของสุวรรณ มีทองคำ) มีความเห็นว่ามีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถาม เช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ ผู้วิจัยควรคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถามด้วย โดยเฉพาะปัจจัยที่สำคัญ ๆ เช่น รูปแบบของการตอบ ความยาวของแบบสอบถาม และในการสร้างแบบสอบถาม ถ้าเป็นไปได้ ควรมีรูปแบบการตอบ ที่ ง่าย สะดวก รวดเร็ว ไม่ทำให้ผู้ตอบใช้เวลามากเกินไปในการตอบ และไม่ควรมีจำนวนหน้า มากจนเกินไป
2. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ที่ส่งทางไปรษณีย์ กับครุมีธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ผู้วิจัยควรคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสม ในการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ตอบด้วยว่า ผู้ตอบมีภารกิจมากน้อยเพียงใด และถ้าเป็นไปได้ควรหลีกเลี่ยงช่วงที่จะทำการสอบในแต่ละภาคเรียน เพราะว่า ครู- อาจารย์มีภาระงานมาก เช่น ออกข้อสอบ โรเนียวข้อสอบ คมสอบ ตรวจข้อสอบ ทำให้ไม่มีเวลาว่างในการตอบแบบสอบถาม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ในกลุ่มครู ที่มีภูมิลำเนาต่าง เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การสอน ภาระงาน แตกต่างกัน
2. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ตอบกลับแบบสอบถาม ที่ส่งทางไปรษณีย์ กับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น ครู-อาจารย์ ในโรงเรียนสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น
3. ควรศึกษาว่า กลุ่มตัวอย่างครู-อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กลุ่มที่ตอบกับไม่ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือว่าแตกต่างกันในตัวแปรเชิงคุณลักษณะที่สำคัญ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส เขตที่อยู่อาศัย เป็นต้น

